

Terrasse i særklasse

Visst var det et morsomt påfunn, mosaikkterrassen på Christinedal. Men er den uten alvor?

Det begynte med «Bukken Bruse» av arkitekt Carl Berner. Det vil si, det begynte egentlig med fabrikkbrannen i 1916. Eduard Fett & Co opplevde nok en gang at fabrikken ble flammens rov. Ved gjenoppbyggingen i 1917 trengte en «sparestein» til be-

tongstøpingen. Stein som ble sprengt ut fra en knaus i hagen. Frem til 1920 lå bruddet der som et åpent sår, midt i utsikten fra glassverandaen og spisestuen innenfor. Den spisestuen som i årenes løp kom til å bety så mye for norsk samfunns- liv generelt og kulturarv spesielt.

Det var dramatiske år i europeisk historie som ventet da en kongelig resolusjon gjorde dr. philos. Harry Fett, 38 år gammel, til riksantikvar den 19. desember 1913. Han betegnet seg selv som tilhørende generasjonen av 1905, den årsklassen som ikke kunne gå til sengs den 7. juni, men som «måtte oppleve den nye dags komme i vår lyse sommernatt ute på gaten». Idyllen varte riktig nok kun et halvt års tid, før den bosniskse studenten Gavrilo Princip løsnet de skjebnesvangre skudd i Sarajevo. Krigen la den gamle verdensorden, det Europa som hadde formet Harry Fett, i grus. Dens redsler skulle bli et tilbakevendende tema i Fetts mangslungne forfatterskap.

I ettertid er det lett å se forbi at Harry Fett helt fra unge år var en omstridt mann. Den selvsikkerhet som entusiasme, formuleringsevne, kunnskap og en solid, bemidlet og borgerlig bakgrunn kan føre med seg, ga den gang som i dag, god næring til andres antipatier. Han nevner det selv, kanskje litt i forbifarten, men likevel ikke uten en viss undring. «Jeg viste mig», skriver han i eldre år, «som den rene mes- ter i the noble art of making enemies».

Men uvenner i ett hjørne gir ofte venner i et annet. Etter dagens målestokk fremstår Fett som en nettverksbygger av rang. Hans omgjengelighet, lojalitet og proklamerte samarbeidsvilje representerte ikke bare sympatiske trekk i samtiden, men innevarslet også et brudd med den angstbiterske innesluttethet som alltid har fulgt deler av norsk kulturminnevern.

Kronikken «Maskin-natur-kultur-monumenter» som sto på trykk i Aftenposten 3.august 1938, illustrerer Fetts evne til å bygge broer og til å sette kulturarven på tilnærmedesvis enhver dagsorden og inn i de fleste sammenhenger. I rask rekkefølge berøres Russlands industrialisering i 1930-årene, de arkeologiske undersøkelser av kirkeruinen på Borgarsyssel museum, private midlers betydning for vernearbeidet, bygdetunet som en bygds profane kultursentrum, behovet for et eget sjøfartsmuseum her til lands, samspillet mellom natur og kultur ved norske museer, de gamle ekserseremoers potensial som arenaer for folkets legemlige og åndelige gjenreisning, den slette, moderne byggeskikk som hersket utover bygdene og byenes utparsellering av boligtomter med tilhørende rasering av gammelt kulturlandskap.

«Hele vårt arbeide i det 19. århundre», skriver han, «har været å klarlegge og vise for oss selv og andre vårt eget ansikt. Med andre ord sette menneskeånden fra en periode i forbindelse med en annen». Kulturmonumentene har derfor sin plass

Foto: Arne Åsen

Kulturhistoriker og arkeolog **Sjur Harby** er innehaver av Disen Kolonial, hvor han jobber med kultur- arvrelaterte spørsmål og rådgivning. Harby skriver fast for Gamle Hus, Hager & Interiør, Nationen, Hamar Arbeiderblad, Kulturarven og er redaktør av medlems-bladet AquaVIT. I denne spalten deler han sine tanker og meninger om aktuelle saker innen kulturarv og bygningsvern.

Terrassen på Christinedal sto ferdig høsten 1920 og vitner mer enn noe annet om Harry Fetts enestående og innflytelsesrike stilling i norsk kultur- og samfunnsliv. Foto: © Tore Jensen, 2011

«midt i det moderne liv ved siden av våre maskinmonumenter og våre naturmonumenter».

Med forskrekkelse ble han i mellomkrigstiden tilskuer til de politiske ideologiers menneskeforakt og deres nedvurdering av de verdier han selv representerte og forfektet. På Bondelagets møte i Tønsberg i 1932 advarte han mot bolsjevikenes jordiske paradisi, mot propagandaens tøyelseløshet og partiprogrammenes selvsikkerhet. Sovjetstatens rasering og utsalg av det gamle imperiums kulturskatter representerte ikke bare en utarming av det russiske folk, men en systematisk devaluering av menneskers grunnleggende rettigheter.

«I gamle dager», skriver han et sted, «var friheten det revolusjonære ideal, den personlige frihet. Den russiske kommunisme regner frihet som degenerert bourgeoisiepåfund. Frihet er gammelt vrøvl. Ufrihet, slaveri, det er det nye – det fremtidssvange».

Harry Fetts samfunnsengasjement og konfrontasjonsvilje skaffet kulturminnet et betydelig handlingsrom. Ikke bare i forbindelse med konkrete vernesaker i fredstid, men også under okkupasjonen 1940-1945.

Historikeren Marianne Tandbergs undersøkelse av Riksantikvarens forhold til den tyske okkupasjonsmakten, konkluderer med at institusjonen beholdt kontroll over sitt eget virke og motsto alle nazifiseringsforsøk fra Nasjonal Samling og Ahnenerbe. Forholdet kan nok tilskrives Fetts sterke stilling i den norske offentligheten, mens også hans grunnleggende menneskesyn, en fin diplomatisk nese og hans politiske teft. Selv ikke da han avlo plass i det såkalte Kulturtinget, en NS-institusjon for ensretting av norsk kulturliv, gikk det galt. Selv skrev han i 1946: «Vi har sluppet forholdsvis billig fra det.»

Mosaikkterrassen på Christinedal ble nylig renset frem av dagens eier, Tore Jen-

sen. Bak en balustrade kan en igjen studere de tyve mosaikkfeltene som bevarer minnet om Riksantikvarens mange venner den gang. Maleren Oluf Wold Thorne bidro med et pegasusmotiv, arkeologen A. W. Brøgger kvitterte med en stillisert fremstilling av et vikingskip, mens redaktør Rolf Thommessen i avisen Tidens Tegn lot seg representere med avisens kjente ugle.

Nesten foruroligende er det derfor å lese hans advarsel til oss fra 1926: «En privilegert stand – det være sig politikere, fagforeningsledere eller kapitalister – har ofte let for at forfalde til en slags kritikløs selvoptathet, et gjensidig støttesystem, en sänkning av kravet til sine egne rent kvalitative arbeide og innsigter.»

Ord som fortsatt gjelder i dag.